

Anotace k příspěvkům konference

ΛΟΓΟΣ mezi Platónem a Aristotelem

Kryštof Boháček

Syllogismos: magická ingredience nebo třetí vzadu?

Příspěvek je věnován problematice rétoriky v pojetí akademické filosofické tradice. Výchozím rámcem je posun mezi pro disciplínu paradigmatickým pojetím Gorgiovým, jeho kritikou a reformulací u Platóna, a následným kompromisním pohledem Aristotelovým (s naznačenou komparací k analogickému pohybu v gorgiánské filosofické tradici, tj. u Ísokrata). Obě řešení jsou vyložena jako komplementární strany původně celostního Gorgiova pojetí *logu*, tj. onen „Streit über Rhetorik“, v příspěvku sledovaný zejména jakožto interní, akademickému myšlení inherentní fenomén, je předveden v optice tragického dilematu, odrážejícího na filosofické rovině celkový posun v rámci hellénské kultury.

V detailu je příspěvek zaměřen zejména na Aristotelovu *Rhet. I.* a problematiku role *enthyméma* v rámci Aristotelovy koncepce důkazu a odborné metody vůbec.

Eliška Luhanová:

Na kus řeči se zvířaty aneb úvahy nad jednou podivnou platónskou otázkou

Lidská prehistorie se podle Platónova podání v dialogu *Politikos* vyznačuje způsobem života, který je zvláštní směsí bezstarostné pohody a živočišnosti. Tehdejší smrtelníci, kromě dalších podivností, dovedli též hovořit se zvířaty – o čem si ale, při všech bozích, kteří je tehdy společně pásli, povídali? Užívali lidé tuto schopnost k prohlubování vlastní rozumnosti, nebo vedli se zvířaty řeči, jaké se hodí leda k bujarým společným hostinám? Otázka o to palčivější, že v posledku ji můžeme přeformulovat takto: byli nebo nebyli první lidé též prvními filosofy? Ačkoli bez spolehlivého dobového svědectví zůstane každá odpověď nutně hypotetická, jisté objasnění se pokusíme hledat tam, kde při psaní *Politika* našel svou inspiraci již Platón: v archaickém mytickém příběhu, kde nacházíme *logos* objasňující dávný původ lidí. Hésiodos, který jej ve své básni *Práce a dny* takto označil a odvyprávěl, se tím nejen ustanovil jako vůbec první evropský *antropolog*, ale též vyznačil nejstarší dochované užití termínu *logos* v řecké tradici. Je řeč, jak ji známe a užíváme, čímsi specificky lidským? Jaký je původ lidské řeči a jaký je její vztah k řeči bohů? Mají lidský hlas a zvířecí zvuky něco společného? V kroužení kolem těchto otázek by se mohla nového osvětlení dočkat i mytická schopnost mluvit se zvířaty, spjatá v Platónově antropologické perspektivě s počátky filosofie.

Martin Švantner

Rétorika: cesta tam a zase zpátky

(Od rétoriky k metafyzice a zpět: Nietzsche, Aristotelés a Peirce).

Proč Bilbo v jistých momentech přichází s básní, nebo písní? Proč tak činí Platónův Sókrates? Proč Aristoteles, nebo Peirce neuvádějí jen formální příklady? Jednoduchou odpověď nám může dát Nietzsche: řeč je figurativní, tzn., že je „vzrušující“, přenáší naše dojmy, nikoliv vědění. Je zjevné, že i formální příklady podléhají nějakým rétorickým figurám - například pedagogicky, kdy chceme nějaký formální problém přiblížit - „toto jsou mé ruce“, nebo „cogito ergo sum“, jsou krom toho, že jsou výrazem filosofovy touhy po neotřesitelné jistotě i působivými aforismy. Jak s tím souvisí aristotelská myšlenka, že v řeči jsou působivější „dobré věci“ a jak to lze interpretovat ve světle Peircovy sémiotiky?

Pavel Vaverka

Minoritní autoři, aneb kam sahá *logos*?

Platón a Aristotelés jsou tradičně bráni jako úhelné kameny antické filosofie, jejich pojetí a vysvětlení pojmu *logos*, však vychází a v některých případech navazuje na starší myslitele. Tito starší autoři tvořili tradici, základ pro řeckou intelektuální sféru, je spojovacím článkem pro různé autory, jejich koncepty. Známe řadu minoritních autorů, zejména ve 4. stol. př. n. l. Podívejme se zblízka na pojem *logos* právě u těchto málo známých autorů, kteří působili spíše mimo sféru filosofie, přesto přinesla Řekům jejich práce myšlenkové obohacení.

Petr Jirák

Je *hedoné* u Aristotela *alogon*?

V příspěvku se pokusím nastínit, jakým způsobem se vyjadřuje o slasti Aristotelés v *Etice Nikomachově*. Zaměřím se na odlišení slasti od libosti a objasním, proč podle Aristotela nemůže být slast pohybem. Toto bádání vede k otázce, zda je slast „stavem duše“. Na závěr si položím otázku, jak vůbec slast u Aristotela chápat a vymezím její vztah k *logu*.

Markéta Klášterková

Filosofická rétorika na pomezí Platóna a Aristotela

Článek je věnován detailnějšímu rozboru Platónova pojetí filosofické rétoriky a jejího odrazu v Aristotelově systému filosofie v souvislosti s problematikou poznání duše u obou autorů.

Jitka Paitlová

Rétorika a *politiké areté*

V Prótagorovi Platón představuje svůj nekompromisní pohled na sofistiku a ukazuje, jaké nebezpečí od ní hrozí, a uvádí na scénu tzv. občanskou ctnost, která se zakládá na spravedlnosti a uměřenosti. V Gorgiovi si bere na mušku rétoriku a rozlišuje mezi rétorikou lahodící a rétorikou pravou, která zřejmě způsobuje právě onu občanskou ctnost. V Ústavě pak do jisté míry splývají definice uměřenosti a spravedlnosti a Platón tu naznačuje, že pokud má být obec dobrá a občané šťastní, pak právě onu občanskou ctnost musí mít nutně všichni občané.

Jiří Stránský

Platónův dialog Menexenos

Tématem dané studie je interpretace Platónova dialogu Menexenos. Tento unikátní dialog tvořený z velké většiny rétorickým epitafem vloženým do úst Sókratových bývá častým pramenem neshod mezi platónskými badateli. Jádrem těchto sporů pak obvykle spočívá v rozdílné odpovědi na otázku, zda je třeba dialog chápat „vážně“ či „ironicky“. Z toho důvodu je tedy v první části studie tematizován problém sókratovské ironie, jehož analýza je nezbytná pro následující výklad. Další část je věnována podrobné interpretaci krátkého dramatického úvodu, který se ukáže býti zásadním pro výklad dialogu jakožto celku. Namísto ironie je zde identifikována Sókratova stále znovu se opakující filosofická hravost, jejímž prismatickým je tudíž nutno vykládat i následující epitaf. Celkové poselství dialogu je tak nutno spatřovat nikoli na rovině politické či rétorické, ale, stejně jako v jiných Platónových dialozích, na rovině filosofické. V dialogu Menexenos nám Platón tedy opět, byť z odlišného úhlu, prezentuje svoji kritiku rétoriky a navíc poodhaluje hravý rozměr, jenž je bytostně vlastní i tomu nejvážnějšímu úsilí – filosofii samé.

Karolína Jirušková

Strofa a antistrofa, dialektika a rétorika

První věta Aristotelova spisu o řečnickém umění zní: „*Rétorika jest protějškem dialektiky*“, *Rhet.* 1354a. Vymezení tohoto vztahu představuje ústřední bod celého příspěvku. Při tázání, jaká je spojnice mezi dialektikou a rétorikou, se budu pohybovat především v I. knize Aristotelovy Rétoriky, dostaneme se však i k zajímavému srovnání s pasáží věnovanou rétorice v Platónově dialogu Faidros. Klíčem k rozřešení na počátku vyřčeného problému se stane samotné vymezení toho, co „protějšek“ znamená, a to na základě jazykového a významového kontextu slov strofa/antistrofa. Jako ilustrace tohoto vztahu mi poslouží konkrétní část sborové pasáže z tragédie Agamemnón. Že to není srovnání ledabylé, se mi, jak věřím, podaří ukázat v závěru příspěvku.